

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

The Journal of International Social Sciences

Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 231-243, OCAK – 2018

Makale Gönderme Tarihi:06.10.2017 Kabul Tarihi:06.11.2017

İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT) VE MEDYA YAPILANMALARI

Organization of Islamic Cooperation (OIC) and Media Structures

Muzaffer ŞAHİN¹

Zakir AVŞAR²

İsmail SAFİ³

ÖZ

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) medya alanında bazı kurumsal yapılanmalara giderek üye ülkelerdeki medya yayınlarının düzenlenmesi, yasal altyapıların oluşturulması, gazetecilerin bir araya gelmesi ve özgün etik kuralların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. İİT'nin medya alanında yürüttüğü çalışmalar İslam ülkelerine ve İslamiyete yönelik negatif algı oluşturulması ve emperyal medya müdahalelerine karşı ortak kalkan olarak düşünülmektedir. Bu çabalar aynı zamanda İslamofobi ile mücadelede gücbirliği zemini oluşturmaktadır. İİT'nin medya alanında örgütlenme çalışmalarından başarılı sonuç alabilmek için İslam ülkeleri arasındaki çatışmaların, antagonizmanın azaltılması başlı başına önem taşımaktadır. Bu makalede öncelikle İslam ve iletişim konusu literatür taraması yapılarak incelenmiş, ardından İİT çatısı altındaki medya yapılanmaları, geleneksel ve yeni medyaya yönelik çalışmalar ele alınmış ve tartışılmıştır. İİT'nin ambleminden ve kültürel içeriklerinden ilhamla McLuhan'ın küresel köy kavramına alternatif İslami küresel köy kavramı ortaya atılabilir mi sorusu da çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İİT, medya, İslam, İslamofobi, İslami küresel köy

ABSTRACT

Organization of Islamic Cooperation (OIC) has been working in the field of media in order to organize media publications in member countries, form legal infrastructures, bring journalists together and work to determine specific ethical rules. The work of the OIC in the field of media is considered as a common shield protecting the Islamic countries against the negative perception of Islam and the imperial media approach. These efforts constitute cooperation in the fight against Islamophobia. The reduction of antagonism in Islamic countries in itself is crucial in order to be successful in the work of organizing the media field of the OIC. In this article, literature and communication on Islam are examined while traditional and media structures under the roof of the OIC are discussed. Inspired by the emblem and cultural content of the OIC, the concept of an Islamic global village has been discussed referring to McLuhan's concept of global village.

Key Words: OIC, media, Islam, Islamophobia, Islamic global village

Giriş

İletişim, medya ve İslam'ın bir arada ifade edilmesi yeni bir olgu değildir. Günümüzde İslam'ın anlatılması ve İslamofobiye karşı medyadan yararlanma isteği yeni teknolojik gelişmeler ışığında yoğunlaşarak artmaktadır. Medya ve üç semavi din (Hristiyanlık, İslamiyet, Yahudilik) adıyla dijital ortamda yapılan, İngilizce makale taramalarında yüzde 72,5 İslam, yüzde 26,5 Hristiyan ve yüzde 1 ile Yahudilik konulu sonuçlar elde edilmektedir, burada çoğunluk veriyi oluşturan “medya ve İslam” başlığındaki içeriklerin hepsinin pozitif olduğunu söylemek mümkün değildir. Çağın iletişim devrimi olarak isimlendirilen yeni medya, İslamofobi taraftarlarının ve Müslümanların yoğun kullanımına sahne olmaktadır. İslam ülkelerinin İslamofobi karşısında kullanabileceği en etkili iletişim aracı medyadır, özellikle yeni medyadır. Medya aracılığıyla İslam öğretilerinin evrensel değerleri vurgulanarak İslam zenginleştirilebilir (Ishak, Sohirin, 2012: 263).

¹ Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi ANKARA musahin@gazi.edu.tr

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi RTS Bölümü Öğretim Üyesi ANKARA zavsar@gazi.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., İstinye Üniv. İktisadi ve İdari Bil. Fak. Siyaset Bil. ve Kamu Yön. Böl. İSTANBUL isafi@istinye.edu.tr

Günümüz İslam dünyasının en büyük mücadele alanı İslamofobidir. İslamofobi kelime anlamı olarak “İslam korkusu” demektir. Müslümanlara ve İslam dinine karşı sürdürülegelen ön yargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme anlamına gelmektedir.⁴ Blumenfeld, Huffingtonpost’ta İslamofobiye İslam dinine ve Müslümanlara karşı önyargı ve ayrımcılık olarak tanımlamakta ve “İslamofobi korku olmaktan çok daha fazlasıdır; zira öğretilen ve çoğu zaman öğrenilen bir tutum ve davranıştır ve bu yüzden zulüm kategorisine girer” demektedir.⁵ Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere Batı dünyasında İslamofobi, İslam ve Arap dünyasından gelen göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin oluşturduğu etno–dinsel grupları dışlama ve ötekileştirme olgusunu ifade etmektedir. Hiç kuşkusuz, İslamofobik eğilimin temelinde; geçmişten gelen ve halen de varlığını sürdüren Avrupamerkezci ve Oryantalist bakış açısı ve dünya görüşü önemli bir yer işgal etmektedir. Böyle bir zihin ve kültür ikliminde, sıkça medeniyetler savaşından söz edilmektedir. Oysa uygarlık ya da medeniyetin baştan sona insanlığın sadece “Batı” diye bilinen bölgesine ve o bölgede yaşayanların yapıp ettiklerine dayandırılmayacağını düşünmek istememektedirler. Ayrıca, gerek insanlar ve toplumlar arasında gerekse kültürler ve uygarlıklar arasında her zaman karşılıklı ilişki, etkileşim ve alışverişler olmuştur. Batı dünyası, bu gerçeğe rağmen, medeniyetinin doğulu kökenlerini ve kaynaklarını yok sayma ve inkar etme yoluna saparak medeniyetler çarpışmasından söz edebilmektedir (Yüksel, 2011:115). İslamofobiye medya yoluyla teşvik etmek medya yoluyla terör etkisini artırma çabasıdır. Ülkeler açısından bir kanser gibi bazen dış etkenlerden dolayı bazen de kendiliğinden ortaya çıkan terörizm tarihin eski zamanlarından beri ülkeleri toplumları tehdit altında tutmaktadır (Avşar, 1992: 9). Son yıllarda İslam ve terör kavramları çok sık yan yana getirilmektedir. İslamofobinin kaynağını da bu teşkil etmektedir. Tehlikenin İslamiyet değil terörizm olduğunun belirtilmesine rağmen İslami terör mefhumu ortaya çıkarılmıştır. Oysa tarihe bakacak olursak teröristlerin çeşitli dinlere mensup veya dinsiz olabildiklerini görürüz. Bir terörist işlediği cinayeti dini sebeplere bağlayacak olursa siyasi emelleri için dini kötüye kullanıyor demektir. Bu bakımdan İslami terörizm deyimini kullanırken, siyasi amaçlarla dini kötüye kullanıp şiddete başvuranları kastetmek daha doğrudur (Mango, 2005: 83). Yeryüzünde terörizmin sonunu kimse getiremez. Terörizm çok sayıda siyaset biçiminin yalnızca bir tanesi, belki de en tehlikelidir. Sonu tamamen getirilemese de kontrol altına alınıp sınırlandırılabilmesi mümkündür (Fuller, 2015:308).

İİT, İslamofobiye karşı İslam ülkeleri çatı örgütü olarak mücadele verirken İslam ülkeleri arasında küresel bir yapı oluşturma sürecini de olgunlaştırmaktadır. İletişim bilimci Marshall McLuhan’ın (1964) “küresel köy” kavramını eleştirel bir yaklaşımla ele alanlar, bunun kapitalizmin tecimsel bir olgusu olduğunu ifade etmektedirler. Kitle iletişim araçlarının kültürel alışverişi hızlandırdığı ve dünyayı “global bir köy” haline getirdiği iddiası göz boyamadır, global köy uluslararası sermayenin cirrit attığı bir dünyadır (Erdoğan, 1995: 30). Küresel köyün medyası; tüketim kültürü için önemli bir altyapı olmuştur, tüketimi inşa etmiştir. Ancak, bu tüketim biçimi dahi yer yer kültürel ve dinsel sınırları aşamamıştır. Örneğin İslam ülkeleri kapitalist sistemin küresel köyü dışında kendilerine özgü üretim alanları ve ticari ilişki biçimleri oluşturmaktadırlar. İslami finans alanının oldukça hızlı büyüyen bir pazar olduğu, bu pazarın, geleneksel bankacılıktan yüzde 50 daha fazla bir hızda büyüdüğü, kendi kuralları dahilinde hareket eden küresel İslami yatırımların iki trilyon dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.⁶ İslami bankalar, İslami finans ağları, sukuk, kar ortaklığı, helal standardı, İİT’nin İslami iletişim modelleri vb. “İslam küresel köyünün” habercisi olabilir mi? İslam ülkelerinin bazı küresel uygulamaları ve İİT’nin medya yapılanmalarının İslam küresel köyünü tesis edip edemeyeceği söylemek iddialı ve erken bir tanı olmakla beraber, sadece Müslümanların kullanabileceği Facebook benzeri sosyal ağ geliştirme çabaları, dijital dünyadaki İslami gruplar, internette sanal dini ritüel uygulamaları; dua etme, dua isteme (Haberli, 2014:112) gelişen sosyal ağ ilişkileri ve bireysel girişimlerin yanı sıra kurumsal

⁴ <https://tr.wikipedia.org/wiki/İslamofobi>

⁵ http://www.huffingtonpost.com/warren-j-blumenfeld/islamophobia_b_1225226.html

⁶ http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/10/131029_islami_finans_analiz.shtml

olarak İİT'nin enformasyon bakanları organı ve toplantıları, Uluslararası İslam Haber Ajansı (IINA), Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri (IBRAF), Medya Formu (OMF) medya etik kuralları çalışmaları ve İslamofobi Gözlemevi bu alan için dikkat çekici gelişmelerdir.

İİT 57 üye ve 5 gözlemci devletin yer aldığı İslam ülkelerinin küresel dayanışma örgütüdür. 1969 yılında kurulan, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik kurumları bulunan İİT, medya alanında bazı yapılanmalara gittiği gibi üye ülkelerdeki medya yayınlarının düzenlenmesi, gazetecilerin bir araya gelmesi ve özgün basın etik ilkelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar da yapmaktadır. İslam Ülkeleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri (IBRAF) üye ülkelerdeki görsel ve işitsel yayın yapan medya organlarına yönelik olarak kurulmuştur. İİT Medya Forumu (OMF) geleneksel ve yeni medyanın tamamını kapsayan bir alanda çaba göstermeyi, gazetecileri bir araya getirmeyi ve etik değerleri oluşturmayı hedeflemektedir. Uluslararası İslam Haber Ajansı (IINA) İslam ülkeleri arasında haber akışını sağlamaktadır. İslamofobi Gözlemevi ise hazırladığı raporlarla geleneksel ve yeni medya mecralarında kendisini göstermektedir. İİT'deki medya yapılanmaları İslam ülkelerine ve İslamiyete yönelik negatif algı oluşturmaya ve emperyal medya müdahalelerine karşı ortak kalkan olarak da görülmektedir. İslamofobi ile mücadelede güçbirliği zemini oluşturmakta, ortak referans çerçevesindeki değerlerle alternatif bir medya çatı örgütlenmesi tesis etmeyi hedeflemektedir. İİT'nin oluşturmaya çalıştığı medya yapılanmalarından başarılı sonuçlar alabilmek için İslam ülkelerindeki iç çatışmaların, mezhep çatışmalarının, antagonizmanın azaltılması veya ortadan kaldırılması önem taşımaktadır.

İletişim ve İslam: Literatür ve Değerlendirmeler

İletişime kavramına ilişkin tanımların varlığı iki yüze yakındır. İletişim bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin vb. nin simgeler kullanılarak iletilmesidir. İletişim anlam arama çabasıdır; insanın başlattığı, kendisini çevresinde yönlendirecek ve değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde uyarıları ayırt etmeye ve örgütlemeye çalıştığı yaratıcı bir edimdir. İletişim insanların kolektif olarak toplumsal gerçekliği yaratıp düzenledikleri süreçtir (Aktaran; Mutlu, 2017:158). Bireysel varlığı ve toplumsal ilişkilerini iletişim yoluyla sürdüren insanı başka yaratıklardan ayıran özelliklerden birisi iletişimde bulunabilme yeteneğidir. Belirli bir tür insan ilişkisi olması nedeniyle, iletişimin temel amaç ya da işlevi insanlar arasında bir ortaklık yaratma olarak belirlenebilir. Bu ortaklık ileti alışverişiyle yaratılmaktadır. Dolayısıyla iletişim kısaca ileti alışverişi olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla belirli kişilerin, belirli bilgilere, düşüncelere ve tutumlara sahip olması amacıyla düşünce ve duyguların, bir olay bir durum üzerine bilgilerin aktarılmasıdır (Kaya, 1985:1). İletişim sanayi kuruluşlarının işletme ve örgütlenme yapıları hiç kuşku yok ki mevcut siyasal rejimin genel hukuksal çerçevesi ile uyumlu olmak zorundadır. Bir ülkenin genel siyasal sisteminin niteliği mevcut iletişim düzenlemesinin temel özelliklerini verecektir. Bir ülkenin temel yasal düzenlemelerinde iletişim özgürlüğünün yer alıp almaması o ülkede diğer temel hak ve özgürlüklerin durumu konusunda da en önemli göstergelerden birisidir. İletişim alanında hak ve özgürlüklerin ne olması gerektiği üzerine çok değişik görüşler bulunmaktadır. Bu konuya, dünyanın değişik yerlerinde, farklı toplumsal sistemlere, farklı gelenek ve oluşum süreçlerine, farklı kaynaklara ve gelişme gereksinimlerine sahip ülkeler değişik biçimlerde yaklaşmaktadırlar. Değişik kavramsallaştırma çabalarının gerisinde, iletişim alanının biçimlenişinin değişik modellerinin öngörüldüğünü görmekteyiz. Bu yönüyle de bir siyasal sistemin niteliklerine ilişkin her türlü tartışma ve gelişmelerle iç içe geçmiş durumdadır (Kaya, 1985: 20-27). İletişim ilişkisinin doğasına ve kullanılan araçlara göre çeşitli biçimler alır. Bu biçimlerden biri de kitle iletişimi olarak isimlendirilen yönetsel iletişimdir. Kitle iletişimi, yönetici siyasal ve ekonomik güçlerin yönetilenleri yönetme ve kontrol etme faaliyetlerinin bütünleşik bir parçasıdır. Dolayısıyla, bir insan topluluğunda, o topluluğu yönetenlerin yönetilenlerle olan ilişkisini düzenlemesi olan kitle iletişimi teknolojiyle aracılanmamış olabilir veya teknolojiyle aracılanmış olabilir (Erdoğan, Alemdar: 2010: 29). McQuail'e göre (1994) kitle iletişim kuramlarına ana hatlarıyla bakıldığında kitle toplumu kuramı, klasik Marksist yaklaşım, politik ekonomik medya kuramı, Frankfurt okulu ve eleştirel kuram, medyanın egemenliği kuramı, sosyo kültürel yaklaşımlar, yapısal işlevselci yaklaşımlar olarak sıralanabilir. Erdoğan ve Alemdar'a göre (2010) iletişim ve kitle iletişimi

üzerinde bilimsel düşünceye başlamanın üzerinden yüz yıl geçmesine rağmen, iletişim kuramları üzerine hala şüpheler bulunmaktadır. Kitle iletişiminde, birleşmiş ve kapsamlı bir kuram henüz inşa edilmedi ve var olan egemen akademik atmosferde edileceği de hiç beklenemez. Kitle iletişiminde kuramsal yaklaşımlar ve araştırmalar disiplinler arası olmaya devam etmektedir. 1970'lerden sonra ortaya çıkan yeni denilebilecek bir kuram yoktur, kullanılan 600 kuram vardır, fakat on ve üstü dergilerde referans gösterilen yaygın 26 kuram olduğu saptanmıştır. Bunlardan en yaygın olanı kullanımlar doyumlar, gündem hazırlama ve Gerbner'in ekme teorisidir (Erdoğan, Alemdar, 2010: 441-442). Salvagio, bir enformasyon toplumunun ortaya çıkması olasılığını, onun muhtemel karakterini ve tipik problemlerini değerlendirirken dünyanın hala ideoloji ve gelişim düzeyi tarafından ayrıldığını akıld tutmanın önemine işaret etmekte ve bu bağlamda, dört ana uluslararası modelde düşündüğümüzü öne sürmektedir; rekabet modeli, kamu yararı modeli, komünist versiyon ve üçüncü dünya modeli. İdeolojinin tek faktörünün her modelde baskın olmasına rağmen, rekabetçi modelde ekonomi etkili, kamu yararı modelinde politika yapıcı organizasyonlar var, komünist modelde politik parti egemen, üçüncü dünya modelinde ise dış faktörler belirleyicidir (McQuail, 1994: 84). Kitle iletişiminde geleneksel medyanın yanı sıra yeni medyadaki devrim niteliğindeki gelişmeler ağ toplumlarını ortaya çıkarırken batı doğu ağ toplumu farklılıkları ve ikilemini beraberinde getirmiştir. Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir altyapının toplumun her seviyesindeki – bireysel, grupsal/örgütsel ve sosyal – örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır. Bu ağlar giderek artan bir biçimde bu toplumun (bireyler, gruplar ve örgütler) her bir birimini veya parçasını birbirine bağlamaktadır. Batı toplumlarında, ağlar tarafından birbirine bağlanmış bireyler ağ toplumunun temel birimi haline gelmektedir. Doğu toplumlarında ise temel birim halen ağlar tarafından birbirine bağlanmış gruplardır (aile, topluluk, iş ekibi) (Dijk, 2016:42).

Din ve insan ilişkisi de temel olarak iletişime dayanmaktadır. Üç semavi dinin inananlarıyla kurduğu iletişim yazılı kutsal kitaplar üzerinden gerçekleşmektedir. Günümüz dijital devrimiyle kutsal kitaplar görsel ve işitsel olarak bu dijital altyapı üzerinden sunulmaktadır. Yeni medya, multimedya, dijital medya adı ne olursa olsun insan ve din arasındaki iletişimi daha da artırmıştır, dini bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır. Örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın web sayfası bu alanda farklı tasarımlarla hizmet vermektedir (www.diyaret.gov.tr). Üç semavi din de her türden kitle iletişim aracı kanalıyla, insanlara verdiği mesajlarla onların bu dünyayı ve öteki dünyayı algılamalarını sağlarken, görev, yükümlülük ve ahlaki değerleri öğütlemektedir. Bazı din tariflerinde dinin bilgi veren (bilgisel) iddiaları, başka bir deyişle 'kognitif' yanı ağır basmakta konunun psikolojik cephesi ihmal edilmektedir. Bazılarında ise, kognitif yanın aleyhinde olacak şekilde ahlak ve duygu konusu ön plana çıkmaktadır. Aslında dini inceleme ve araştırma konusu edinen her disiplin, kendi işine yarayan bir din tarifi ile yola çıkmaktadır. Bir psikolog, dini, çok kere, yaşanan bir tecrübe; bir sosyolog, içtimai bir müessese; bir kelamcı akıl ve nakille müdafaa edilebilen bir sistem olarak görür. Bu tariflere bir de dinin aleyhindeki görüşlere temel teşkil eden tarifleri (sözgelişi, Marx'ın, Freud'un veya Comte'un tariflerini) katacak olursak işin içinden çıkmak daha da zorlaşır. Bundan dolayıdır ki, bazı düşünürler, genel bir din felsefesinden değil de çeşitli dini inançları konu edinen çeşitli felsefelerden bahsedebileceğini öne sürmektedirler. Özellikle Hıristiyanlık, İslam ve Yahudilik gibi "Kitaplı Dinler" söz konusu olduğunda birbirine bağlı üç yön bulmaktayız: İnançla ilgili hususlar, ibadetle ilgili hususlar, ahlakla ilgili hususlar (Aydın, 2012:6).

Semavi dinler arasındaki son din olan İslamiyet'in tebliğleri İslam Peygamberi Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim ile gerçekleşmiştir. Kur'an önceleri elyazması daha sonra matbaa baskıları ve günümüzde ise dijital formlarıyla farklı dillerdeki milyarlarca inananına ulaşmıştır. Kur'an, Yüce Allah'ın insanlara ulaştırmak istediği mesajlardan oluşur. Mesajların insanlara iletilmesinde yeryüzünde kaynak vazifesi gören peygamberler ve onların muhatabı olan hedef kitle, iletişimi zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca konusu insan ve insan ilişkileri olan Kur'an ayetleri arasında iletişime ilişkin pek çok veriye rastlamamız mümkündür. Kur'an her alanda olduğu gibi, insan ilişkilerini de ahlaki bir temele dayandırmak istemiştir. Dolayısıyla ilişkinin fiili göstergesi

olan iletişimi de ahlaki esaslara dayandırmayı hedeflemiştir. Kur'an iletişim ortamında uyulmasını istediği moral değerler getirmiştir (Kasapoğlu, 2000: 12-14). Kur'an ayetlerinden direkt medyayı çıkarmak mümkün değildir. Ancak onların ışığında dolaylı olarak medyaya ilişkin bulgulara ulaşılabilir, veriler elde edebiliriz. Kur'an'da haberleşme, iletişim, ilişki vb. kavramlar bulunmaktadır. Bunların başında da dikkate alınması lazım gelen haber anlamında “nebe” kelimesi gelmektedir ki 80 kadar yerde geçmektedir. Bundan türeyen ve haber getiren manasındaki “nebi” lafzı ise yine 80 civarında zikredilmektedir (Şahan, 2014:243). Günümüzde modern anlamda iletişim biliminin üzerinde durduğu konuların ve meselelerin her birine Kur'an'ın da değindiğini söyleyebiliriz. İletişim ihtiyacı, hayvanlarda dil ve iletişim, insanın iki yönlü iletişimi, iletişimde yer alan sistemler, duyu organlarıyla iletişim arasındaki ilişki, dil ile düşüncenin birlikte faaliyet gösteren iki unsur oluşları, kullandığı araçlara göre dilin yazılı ve sözlü olarak değerlendirilişi, sözsüz dil ve bu dilin her türlü kullanım biçimine yer vermesi; haber ve bilgi sağlama, etkileme, yönetime katılma gibi iletişimin amaçlarının her türünü belli kullanım alanlarında değerlendirmesi, iletişimin duygusal ve ussal yönünü dikkate alışı, dinleyicinin iletişime karşı gösterebileceği tepki çeşitleri, iletişim engelleri, ideal iletişimin teknik ve moral özellikleri, başarılı bir kaynağın taşınması gereken nitelikler ve benzer türden iletişimi ilgilendiren ne varsa hepsine Kur'an'ın büyük bir titizlik ve seçicilikle yaklaştığını belirtebiliriz (Kasapoğlu, 2000: 235-236).

Demirci, Kur'an'da Toplumsal Düzen adlı eserinde (2005) İslam'da inanç, düşünce ve ifade hürriyetleri konusunda oldukça geniş tespitler yapmıştır. Demirci'ye göre, İnsan hakları, batı dünyasında ancak Virginia İnsan Hakları (1776) ve Fransız İnsan Hakları (1789) beyannameleriyle garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Halbuki Kur'an bu temel hakları yaklaşık 15 asır önce gündeme getirmiştir. Bu temel haklar şahsi, manevi, iktisadi ve sosyal nitelikli bir takım özgürlüklerden ibarettir... Şahsi olanların başında hiç kuşkusuz kişi dokunulmazlığı gelmektedir. Bir diğer hak da özel hayatın gizliliğidir. Bu da Kur'an'ın, kişi dokunulmazlığı kadar önemseydiği bir özgürlüktür. Kur'an inanç özgürlüğü konusunda hiçbir dayatmaya izin vermemiştir. Üzerinde durmamız gereken manevi haklardan biri de düşünce özgürlüğüdür. İnsan düşünen bir varlık olduğuna göre bu niteliğinin bir neticesi olarak her konuda istediği gibi düşünebilmeli ve düşündüğünü de açıkça beyan etmelidir. İşte Kur'an insana bu noktada da bir özgürlük alanı tanıyarak meşru şekilde düşünmede ona tam bir hürriyet vermiştir. Yöneticilerin, insanların elinden bu özgürlüklerini alma ve bir takım kısıtlayıcı hükümler getirme gibi bir hak ve yetkileri söz konusu değildir. Çünkü her insan istediği konuda istediği gibi düşünme özgürlüğüne sahiptir. İslam haberleşme hakkının özel hayatın gizliliği içerisinde yer aldığı kabul etmektedir. İslam'da iletişimle ilişkilendirilecek ayetler mevcuttur. Özellikle doğru içerikteki iletişime önem atfedilmiştir: “Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın” (Hucurat Suresi 5. Ayet), “Yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz (Saff, 61/2) ve “Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin” (Ahzab, 33/70). İslam ahlakında gıybet (çekiştirme, yerme, kötüleme) esas itibarıyla insanların manevi kişiliklerine karşı yapılan bir saygısızlık olarak kabul edilip haram kılınmış olmakla birlikte, bir kimsenin aleyhinde konuşmanın, eksiklik veya yanlışlarını söylemenin gerekli olabileceği istisnai durumlar da göz ardı edilmemiştir. Zulüm ve haksızlığa uğrayan bir kişinin, kendisine haksızlık edenin gıyabında onun yaptıklarını anlatması gibi. “Allah, zulme uğrayanın dile getirmesi dışında, çirkin sözün açıklanmasını sevmez. Şüphesiz Allah, hakkıyla iştir, hakkıyla bilendir” (Nisa, 4/148). Kur'an'da zandan, önyargıdan uzak durulması da tavsiye edilmiştir. Sağlam, kanıtlanabilir bilgiyle iletişim kurmak en geçerli durumdur. Zan, ima ve işaretle oluşan bilgi demektir. “Zandan çok sakının (veya yersiz zanda bulunmaktan kaçının); çünkü zannın bir kısmı da günahdır” (Hucurat, 49/12). İnsanların birbirini küçük düşürmesi, küçümsemesi, hakir görüp alaya alması haram kılınmıştır. Çünkü böyle bir davranış insanlar arasında kin, nefret ve düşmanlık duygularının ortaya çıkmasına vesile olmakta ve bireyler arasında ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. “Hiçbir insan (başka) insanları alaya alıp küçümsemesin; belki o (alaya alıp küçümstedikleri) kendilerinden daha hayırlı olabilir...” (Hucurat, 49/11). İslam hukuku insanın şeref ve haysiyetine çok önem vererek, buna yöneltilen herhangi bir isnadın doğru

olup olmadığını test etmek için dört şahit şartını getirmiş, doğru olmaması durumunda ise belirli ceza öngörmüştür. Özellikle kadınlara zina isnadında bulunup bunu ispat edemeyenlerin (iftira) şahitliğinin hiçbir zaman kabul edilemeyeceği belirtilmiştir (Nur, 24/4). Akid (anlaşma) kişiler ve kurumlar arasında olabileceği gibi, taahhütleri de içerir. Mesela “basın meslek ilkelerine uyma” taahhüdünün şekilden ibaret kalmayıp uyulması gibi; “Akidlerinize (anlaşmalarınıza) sadık olun” (Maide, 5/1). (Demirci, 2005: 361-376).

İslam düşüncesi açısından basın meslek ilkelerinin değerlendirilmesi üzerine Yiğit tarafından yapılan çalışmada (2013), iyi ve güzelin yayılmasını sağlamak, kötü örneklerin meşrulaştırılmaması, insanları hor görmeme ve ötekileştirmeme, ahlaki sorumluluk, bencillikten sakınmak ve emeğe saygılı olmak, özel hayata saygı duymak, gerçek haber doğru bilgi, güvenilirlik, cevap hakkı, sözünde durmak gibi ilkeler sıralanmıştır (Yiğit, 2013: 107-173). Yusuf Has Hacib (XI. yy) Kutadgu Bilig’de “sözü bilenden dinlemeli sonra bilmeyene söylemeli” diyerek, doğru bilgi alınması ve doğru olarak aktarılmasının önemine işaret etmiştir. Kutadgu Bilig’de doğru bilginin aktarılması ve bilginin dolaşımı konusunda Ay-Toldı ve Hükümdar arasında geçen diyalog şöyledir (konuşmada geçen, zamanın şairleri-sözdizenleri kitlelerle iletişim sağlamada önemli bir vazife görmüşlerdir):

Ay-Toldı dedi:-Sözü bilenden dinlemeli ve sonra bilmeyene söylemelidir. Lüzumlu sözü büyüklerden dinlemeli ve ona göre hareket etmeleri için, küçüklere söylemelidir. Çok dinlemeli, fakat sözü birer birer söylemeli; bilgili hakim bana böyle dedi. Çok söylemeyle insan alim olmaz; çok dinlemekle alim baş köşeyi bulur. İnsan dilsiz de olsa, bilgili olabilir; fakat sağır olursa, bilgiyi elde edemez.

Hükümdar tekrar dedi:-Bu da anlaşıldı, bir sualim daha var onu da sorayım. Dili susturmalı mı, yoksa söyletmeli mi; sözü açmak mı daha iyi yoksa saklamak mı?

Ay-Toldı dedi:-Hükümdara arz edeyim; dil ile söylenmezse bilgi öylece kalır. Dile yalnız söğmek olmaz, övülecek tarafı da çoktur; sözün de öğülecek ve söğülecek tarafları vardır. Bütün canlılar, bütün bu sayısız mevcudat Tanrı’nın birliğine dil ile şahadet getirir. Tanrı yüzbinlerce mahluku yarattı; onların hepsi Tanrı’yı dilleri ile öğerler. Vücut sahibi insana lazım olan şeylerden biri –dil ve söz, biri de gönüldür. Tanrı gönlü ve dili doğru söz için yarattı; sözü eğri olanı zorla ateşe atarlar. Söz doğru söylenirse, faydası çoktur; eğri söz daima mezmumdur. Doğru söyleyecekse dilin kımıldasın; sözün eğri ise, onu saklamalısın. Konuşmayan kimseye dilsiz derler; çok söyleyenin adı ise, geveze başıdır. İnsanların itibarsız geveze olanıdır; insanların itibarlısı cömert olanıdır. Sonra sözdizenler, insanları ögen veya yeren bu şairler gelir. Bunların dili kılıçtan daha keskindir ve kalplerinin yolu ise, kıldan incedir. Derin ve ince manalı sözleri anlamak istersen, sözü bunlardan dinle anlarsın. İyice dikkat edersen, onlar denize dalarak, güher, inci ve yakut çıkararak insanlara benzerler. Bunlar methederlerse, bu metih bütün ülkelere yayılır; eğer hicvederlerse, insanın adı daima kötü olarak kalır. Ey kardeş, bunlara mümkün olduğu kadar iyi muamele et, ey dost bunların diline düşme... (Parlatır, 2016: 263-264)

Türkmen, İslam İletişim Hukuku’nda (2014) İslam ve iletişim ilişkisini hukuki boyutlarıyla ele almıştır. “Hayat, doğrudan iletişim üzerine kurulmuştur. Allah’ın insana tahsis ettiği doğal yaşam çevresi, adeta bir iletişim ağıdır. İslâm’ın ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de yer alan "Tebliğ et!", "İlet!", "Ulaştır!", "Naklet!", "Bildir!", "Duyur!", "Haber ver!", "Söyle!", "Anlat!", "Konuş!", "Sor!" ve "Öğren!" gibi ifade ve üslûplarla vârid olan iletişim hitaplarının çokluğu ve çeşitliliği, bizi İslami medyanın tarihi gelişimini ve hukuki boyutlarını ciddi bir şekilde tetkike sevk etmiştir. İslâm'a göre medya, hayat nizamının vazgeçilmez unsurudur. İnsanların gerek birbirleriyle ve gerekse varlık gruplarıyla iletişim süreci içinde hayat sürmeleri, ilahî hikmetin iktizasıdır”

tespitinde bulunan Türkmen'in, çalışmasında ortaya koyduğu İslam'ın iletişim perspektifi şöyle özetlenebilir:⁷

İlahi hikmete dayalı olarak tüm insanları kapsayan iletişim düzeni Kur'an-Kerim'de (Hucurat 49/13) "liTeârafû" (=Karşılıklı olarak birbirinizle iletişim, tanışım ve bildirişim düzeni içinde hayat süresiniz diye)" deyiimiyle ifade edilmiştir. Özellikle semavi dinlerin yeryüzünde yayılmasında yazılı ve sözlü iletişim vasıtaları hakim rol oynamıştır. Semavi dinlerin sonuncusu olan İslâm'ın evrensel ve uluslararası bir bakış açısına sahip olma özelliği Müslümanları da iletişim teknolojilerinden azami derecede yararlanmaya sevk etmiştir. İslâmi medyaya ahlak kuralları hakim olup, ölçülü, dengeli, hür ve bağımsız, kurallı ve metodludur. Ayrıca İslâmi medya sıdk (doğruluk) ve hak (gerçeklik) ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır ve delillendirmeye büyük önem verir. İslâm'a göre gazetecinin üç tane önemli ve asli görevi vardır; iyiliği emir ve tavsiye, kötülükten yasaklama ve uyarma. İnsanlara iyiyi, güzeli ve doğruyu tebliğ etmek, toplumu aydınlatmak, hakkı ve hakikati açıklamak, halkı ve yöneticileri uyarmak. Kur'an ve Hadis hükümleriyle temellendirilmiş olan 20 kadar basın ahlak kuralı vardır.

İslam'da bilginin, haberin denetlenmesi veya eşik bekçileri tarafından kontrol edilmesi de bazı kurallara, şartlara bağlanmıştır. Bilindiği gibi, haberlerin denetlenmesi konusunda dikkate alınacak asıl kriter, kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu ahlâkı ve kamu sağlığıdır. Kur'an-ı Kerim'de denetimin gerekliliğine dolaylı olarak temas eden âyet Nisâ Suresinin 83. ayetidir: "Onlara güven ve korkuya dair bir haber gelse, onu hemen yayarlar. Halbuki onu (yaymadan önce) Peygamber'e ve aralarında buyruk sahibi (yetkililere) götürselerdi, içlerinden işin içyüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu (haber neye delalet ettiğini, yayınlanmasında sakınca bulunup bulunmadığını daha iyi takdir ederler ve) bilirlerdi..." Açıkça görülüyor ki, İslâmî medyada belli şartlarla bir ön denetimin gerekliliğine işaret olunmuştur. Söz gelimi, vatan savunmasına dair sırların açığa vurulmasına ilişkin haberlerin yasaklanmasında kamunun yararı vardır (Türkmen, 2014). İslami açıdan medya ahlakının ilke ve unsurlarını, düşünce ve ifade hürriyetinin birbirini tamamlayan boyutlarını yansıtan üç temel açıdan ele almak mümkündür: Haber, düşünce ve kanaatleri öğrenebilme, açıklayabilme ve yayabilme hakkı. Bilginin serbestçe dolaşımı, ancak bu üç hakkın tanınması ve gerçek anlamda bulunması sayesinde gerçekleşebilir. Ancak hakların kullanılması, hiçbir anlayışta ve hukuk düzeninde sınırsız değildir. Dolayısıyla haber, düşünce ve kanaatleri öğrenebilme, açıklayabilme ve yayabilme hakkının kullanılmasında da bir takım ölçüler vardır. Bir ravi olarak medya, iyiliklerin yayılması, kötülüklerin azalması için çalışmalıdır. Zira örneğin münkerin işlenmesine seyirci kalmak, karşı çıkmamak, yalnızca onu işleyenleri ve bu münkerin işlenmesinden zarar görenleri etkilemez, bu kötülüğe engel olmayanlara, kısacası bütün topluma uzanır (Akyüz, 2011: 129).

İİT'nin Kuruluş Amacı ve Tarihi Gelişimi

İslam Dünyasının hak ve çıkarlarını korumak için, 57 üye devlet⁸ ve 4 gözlemci devlet⁹ arasında işbirliği ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. İslam Konferansı Örgütü, 21 Ağustos 1969 tarihinde İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'teki, Al-Aksa Mescidi'nin yakılmasının İslam dünyasında uyandırdığı tepki üzerine, 22–25 Eylül 1969 tarihlerinde Rabat'ta ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansı'nda alınan bir kararla kurulmuştur. Türkiye İİT'ye kuruluşundan bu yana üyedir. Örgütün ismi 2011 Haziran ayında Astana'da düzenlenen 38. Dışişleri Bakanları Konseyi'nde İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir. 1970 Mart

⁷ <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d137s037m1>

⁸ Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Brunei, Burkina-Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Maldivler, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Suudi Arabistan, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Uganda, Umman, Ürdün, Yemen, Suriye (üyesiği askıya alınmıştır)

⁹ Kıbrıs Türk Devleti (KKTC), Bosna-Hersek, Orta Afrika Cumhuriyeti, Rusya, Tayland

ayında Cidde’de gerçekleştirilen Birinci İslam Dışişleri Bakanları Konferansında Genel Sekreterliğin oluşturulmasına ve Sekretaryanın, Kudüs’ün kurtarılmasına kadar, Cidde’de faaliyet göstermesine karar verilmiş, ayrıca bir Genel Sekreter atanmıştır. Kuruluş; Genel Sekreterlik tarafından temsil edilmekte ve İİT Şartı¹⁰ esasında düzenli olarak İİT Zirve Toplantıları ile Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantıları gerçekleştirilmektedir. 1972 tarihli eski Şartı değiştiren ve yerine geçen yeni Şart, Örgütün reformu yolunda en önemli dönüm noktasını oluşturmaktadır. Yeni Şart, Örgütün 1972 yılından bu yana geçen zamanda uluslararası alanda meydana gelen köklü değişiklikler sonucunda ortaya çıkan yeni ortamda İslam ülkeleri arasında çağdaş ihtiyaçlara uygun işbirliği ve faaliyetler için gerekli yasal zemini ve organları oluşturmaktadır.¹¹ 2016-2025 yıllarını kapsayacak yeni 10 Yıllık Eylem Programı 13. İslam Zirvesinde nihaleştirilmiştir. Program; siyasi irade, dayanışma ve ortak İslam hareketi, ılımlılık ve İslam’ın hoşgörü anlayışı, İslam hukuku, İslam Fıkıh Akademisi, terörizmle mücadele, İslamofobi ile mücadele, insan hakları ve iyi yönetim, Filistin ve işgal edilmiş Arap toprakları, çatışmaların önlenmesi ve çözümü, barış tesisi, ekonomik işbirliği, İslam Kalkınma Bankasının desteklenmesi, doğal afetler karşısında sosyal dayanışma, Afrika’da yoksullukla mücadele, yüksek öğretim, bilim ve teknoloji, İslam dünyasında kadın, genç ve çocuk hakları ve aile, üye ülkeler arasında kültürel değişim başlıkları altında detaylandırılan kapsamlı bir yol haritasıdır.¹² İİT’nin Türkiye’de önemli kurumları bulunmakta ve halen faaliyetlerini sürdürmektedir.¹³

İİT Medya Yapılanmaları

İslam Ülkeleri Enformasyon Bakanları dönemsel toplantılarda biraraya gelmektedirler. Enformasyon Bakanları toplantısı bugüne kadar 11 defa yapılmıştır. Bu toplantılarda iletişim, medya, yeni medya, haber ajansları, iletişim teknik altyapıları, güncel konular ele alınmaktadır. 1988-Cidde, 1992-Kahire, 1995-Şam, 1997-Dakar, 1999-Tahran, 2003-Kahire, 2006-Cidde, 2009-Rabat, 2012-Libreville, 2014-Tahran ve 2016-Cidde’de İİT Enformasyon bakanları toplantısı yapılmıştır. İlk toplantıdan itibaren medya, sinema, haber ajansı, İslamofobi, Filistin vb. konu başlıkları gündemde daimi yerini almıştır. İİT’nin Cidde’de yapılan 11’nci Enformasyon Bakanları Konferansı, terörizm ve İslamofobyaya ile mücadelede yeni medyanın rolü konusu önemli yer tutmuştur. Toplantıya Türkiye adına katılan Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, İslam dünyasının, enformasyon ve medya bakımından oryantalist ve İslamofobik bir küresel medyanın baskısı altında olduğunu belirterek, İslamofobiye karşı dayanışmanın önemine dikkat çekmiştir. Kurtulmuş şu tespitlerde bulunmuştur: “İİT’nin yeni medya stratejileri geliştirmesi, üstün bilgi teknolojileri imkanlarından faydalanarak ortak hareket mekanizması oluşturması ve uygulaması önemlidir. Ortak stratejiler belirlenmeli ki İslam ümmetinin karşı karşıya olduğu gerçekler doğru bir şekilde anlatılabilir. Bu çerçevede ortak politik, sosyal ve kültürel bakış açımız yansıtılmalı ve İslam’ın doğru yüzü paylaşılmalıdır.”¹⁴ 11. Cidde toplantısında medya stratejisi başlıklı bir metin ele alınmıştır.¹⁵ Burada yeni medyadaki İslamofobi karşısında tavsiyeler sıralanmıştır. 11. Enformasyon Bakanları Cidde toplantısında “Medya Stratejileri” başlığı ile hazırlanan metinde bazı batılıların İslam ve Müslüman karşıtı propagandayla, medyayı İslamofobiyi beslemek ve İslam’ın gerçek imajını bozmak amacıyla kullandıkları belirtilerek, stratejinin temel amacının Müslüman dünyanın mesajının hedef kitleye, etkili ve tutarlı bir biçimde iletilmesi olduğu vurgulanmıştır. İİT

¹⁰ http://www.oic-oci.org/page/?p_id=53&p_ref=27&lan=en

¹¹ <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa>

¹² <http://www.oic-oci.org/home/?lan=en>

¹³ Türkiye’de bir Daimi Komite’nin yanı sıra; İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK), İslam Kalkınma Bankası Türkiye Ofisi (İKB), İslam Ülkeleri İstatistik Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC), İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İslam İşbirliği Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu (ICYF-DC), İslam Ülkeleri Müşavirler Federasyonu (FCIC), İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC), İslam İşbirliği Teşkilatı yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu (IBRAF), İslam Oşinografi Merkezi (INOC), İslam Ülkeleri Çimento Birliği (ICA) bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye ev sahipliği yapmak için İİT Polis İşbirliği ve Koordinasyon Merkezi ve İİT Medya Forumu’na yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

¹⁴ <http://www.byegm.gov.tr/turkce/faaliyet/islamin-dogru-yuzunu-paylasacak-bir-medya-gerekli/103641>

¹⁵ <http://www.oic-oci.org/docdown/?docID=6&refID=2>

medya stratejisinin dünyada iki ana grubu hedef alması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki üye devletler içinde izlenecek strateji ile İİT'nin programları ve projeleri hakkında farkındalık yaratmak ve İslami dayanışmayı sağlamak, ikincisi ise Batılı ve üye olmayan ülkelere yönelik olarak İslam ve sembolleri hakkındaki yanlış anlamaları azaltmak, halklar ile dinler arasındaki karşılıklı anlayışı ve birarada var olmayı teşvik edici proje ve programları tanıtmaktır. 11. Enformasyon Bakanları Toplantısının detaylı tavsiye kararları ise şöyle özetlenebilir:

İİT üyesi devletler bilgi altyapılarının geliştirilmesi için yatırım yapacak ve üye ülke medya kuruluşlarının canlandırılması ve teşviki için dayanışma sağlanacaktır. Filistin davasının merkezi konumunun güçlendirilmesi, uçaklarda Müslüman meselelerinin tanıtımı, örgütün online görünürlüğünün artırılması ve güvenilirliğinin yükseltilmesi, şeffaflık, bilgiyi halka açık hale getirme ve paylaşılan değerleri artırma yoluna gidilecek. İslam'ın gerçek imajının ve tertemiz ilkelerinin dünyaya sunulması, Müslüman dünyasının farkındalığının artırılması, kampanyaların amacı doğrultusunda yoğunlaştırılması, akademik müfredat ve kamusal alanda ılımlılık ilkelerinin yaygınlaştırılması sağlanacak. Organizasyon ve üye medya arasındaki iletişimi teşvik edilecek, birleşik mesajlar sunulacak, üye devletlerde medya sektörüne yapılan yatırımlar teşvik edilecek, beceri ve performansları artırılacaktır. Basın konferansları, interaktif paneller, forumlar, kültür hizmetlerine yönelik faaliyetler düzenlenecek. Üye devletler arasında yıllık film festivali ve belgesel filmlerin üretimi genişletilecek. İİT üye ülkeler medya uzmanları için bir eğitim programı hazırlanacak. Geleneksel medya, yeni medya ve sosyal ağlar üzerinden medya kampanyaları için bir uygulama mekanizması geliştirilecek. Üye devletler ve Müslüman toplumlar arasında ekonomik, turistik, ve kültürel yakınlaşma için bir uydu televizyon kanalının kurulması tamamlanacak. Bilimsel ve teknolojik alanlarda işbirliği yapılacak. İnsan hakları temeline dayanan İslamofobi karşıtı önlemler için hazırlanan forumlar ve konferanslar, medya kuruluşları ve STK'ların katılımıyla gerçekleştirilecektir. İslamofobi ile mücadelenin önemi konusunda yıllık medya raporları hazırlanacak. İslami değerler ve ahlak üzerine önde gelen medya kuruluşlarıyla ortaklaşa belgeseller, filmler, karikatür ve animasyon serileri üretilecek. Dünyadaki basın yayın organlarıyla işbirliği pekiştirilecek. İslamofobi, terörizm, deaş, nefret söylemi, insan hakları, ifade özgürlüğü ve özgürlük gibi belirli konularda sıklıkla üzerinde anlaşmaya varılan bir terminoloji ve birleşik bir medya dili oluşturmak üzere toplantılar düzenlenecek ve atölye çalışmaları yapılacaktır. 13-14 Eylül 2006 tarihinde Cidde'de yapılan Enformasyon Bakanları Toplantısı'nda alınan kararlar arasında "Etich Code" ara başlığı bölümünde üye ülkeler için başvurulacak basın etik kuralları üzerinde bir çalışma başlatılması kararı alınarak, İslam toplumunun değer ve çıkarlarını koruyacak ve İslam devletlerinin kitle iletişim araçlarına rehberlik edecek etik kurallar hazırlanması üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu amaçla etik kuralların oluşturulmasına yönelik olarak ülkelere taslak hazırlamaları istenmiştir. Üye ülkelere bir ön taslak sunulmuş ve üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Ön taslağın girişinde İslami itikat, İslam rehberliği ve İslam etik kuralları kavramları yer almıştır. İlk maddelerde ise bunun İslami bir çağrı ve İslam hareketi olduğu vurgulanmıştır. İslam ülkeleri medya etik kurallarının yaygınlaşması için ise Kur'an dili Arapçanın teşvik edilmesi üzerinde durulmuştur.¹⁶

IINA-Uluslararası İslam Haber Ajansı, 1972 yılında kurulmuştur. Arapça, İngilizce ve Fransızca dillerinde üretilen haberler, Katar Haber Ajansı tarafından yaklaşık 700 aboneye dağıtılmaktadır. Ayrıca kendi web sayfası üzerinden de bu üç dilden yayın yapmaktadır (<http://www.islamicnews.org>). Metin, fotoğraf ve video hizmeti sunan IINA, üye ülke gazetecileri ve haber ajansları arasında işbirliği sağlanmasını hedeflemektedir. Abonelere iletildiği haberler daha çok İslam ülkelerini ve Müslümanları ilgilendiren konulardan oluşmaktadır.¹⁷ IINA'nın hedefleri, İslam kültür mirasını korumak, İİT üye ülkeleri arasında daha yakın ilişkiler tesis etmek, mesleki bağları artırmak ve üye devletlerin haber ajansları arasında teknik işbirliğini güçlendirmek, İslam halklarının, siyasi, ekonomik ve sosyal konuları anlamalarını kolaylaştırmak için haber, makale,

¹⁶ <http://ww1.oic-oci.org/english/conf/info/7/final.htm>

¹⁷ http://www.oic-oci.org/topic/?t_id=10266&ref=4057&lan=en

fotoğraf ve video dağıtımını yapmak olarak sıralanmıştır.¹⁸ IINA'nın haber yayın kategorileri ise şöyledir: Dünya, Bilim ve Teknoloji, Siyaset, İTT, Hac, İnsanlık, Filistin, Kültür, Ekonomi, İslamofobi, Sağlık, Azınlıklar, Son Dakika Haberleri, Röportajlar, Fotoğraf Galerisi ve Videolar. IINA'nın habercilik hizmetlerinin hedefler ve medya stratejileri ile yüksek performansta uyumlu gittiğini söylemek oldukça zordur. Çoğu İTT toplantılarında IINA'nın daha etkin hale getirilmesi konusunda tavsiye kararları alınmakla birlikte üye ülke medyasına o ülkenin dilinden ve doğrudan ulaşamadığı için genellikle istenen sonuçlar alınmamaktadır. IINA'nın canlandırılması için ortak basın ahlak kuralları rehberliğinde, temel habercilik esasları dikkate alınarak hizmet vermek önem arz etmektedir.

IBRAF-İslam Ülkeleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri, kurumsal olarak üye ülkelerdeki radyo televizyon kurumlarına yönelik çalışmalar yapmak amacıyla 2011'de kurulmuştur. Öncelikle bu yayın organlarının yayın arşivini tutacak olan IBRAF, İTT ülkeleri için yayıncılık alanında yasal düzenlemelere yönelik önerileri ve rehber ilkeler oluşturma çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca İTT ülkelerindeki medya kuruluşlarını, terörizmle mücadele ve İslamofobi konusunda izlenmesi gereken meslek ilkelerini belirleme konusunda da yönlendirmektedir.¹⁹

OMF-Medya Forumu, 2013'de Ankara'da yapılan hazırlık toplantısında, merkezi İstanbul'da olacak bir medya Formu yapılmasına gidilmesi kararlaştırılmıştır.²⁰ Öncesinde ise İslam ülkeleri Medya Konferansları düzenlenmiştir. 12-16 Aralık 2011 tarihinde Jakarta'da düzenlenen İslam Medya Konferansı'nda medya araçlarının karakteri yapısı ve etkileri, İslami medyanın dini ve ahlaki açıdan küresel medya sistemi içerisindeki yeri, modern medyada şiddet olgusu, dini ve ahlaki değerlerin erozyonu ve bunların aile ile toplum üzerindeki etkileri, yeni medya araçlarının beraberinde getirdiği avantajlar ve dezavantajlar, İslam dünyasındaki muhafazakâr medya kuruluşları arasındaki iletişim ağı ve iş birliği imkânları, İslami organizasyonlarda medyanın stratejik önemi, günümüzde dini ilkelerle küresel değerler arasında kalan İslami medya, web ortamında İslami medya gerçeği, medya yoluyla İslam'ı anlatırken karşılaşılan problemler, İslami medyada form stil ve içerik itibarıyla yapılması gereken yenilikler, İslam dünyasında yeni medya düzeni, iletişim teknolojisinin kullanımı ve beraberinde getirdiği kültürel problemler, kitle iletişim araçlarında özgürce konuşabilmenin dini açıdan sınırları, Batılı basın enstitüleri ile İslam dünyasındaki benzer kuruluşlar arasında işbirliği alanları, İslami medyanın diyaloga katkısı, İslami medyanın medeniyetler çatışması karşındaki olumlu ve yapıcı sorumluluğu, İslam'ın anlatılmasında yeni medya araçlarının kullanılması, Müslüman azınlıklar arasında İslami medya deneyiminin gözden geçirilmesi, bir örnek çalışma olarak başarılı İslami televizyon kanalları ile web sitelerin incelenmesi ile ilgili konular ele alınmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.²¹

İTT bünyesinde yer alan İslamofobi Gözlemevi'nin hazırladığı 10 ayrı rapor yeni medya mecralarında yayımlanmıştır.²² İslamofobi Gözlemevi'nin dönemsel raporlarında güncel gelişmelere yer verilmektedir, ayrıca İslamofobi konusunda her tür bilgi ve enformasyon sağlanmaktadır. İslamofobi Gözlemevi'nin ilk raporu Mayıs 2007- Mayıs 2008 arasını kapsamaktadır. İlk raporda İslam'ın bir barış dini olduğu vurgulanmakta ve terörizmi her biçimde reddettiği net bir dille ifade edilmektedir. Rapor dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal tanımlar yapılarak İslamofobi hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde İslamofobik olaylardan örnekler sıralanmıştır. Üçüncü bölümde İTT'nin bu alandaki faaliyetleri ele alınmış, dördüncü ve son bölümde ise Gözlemevi'nin çalışmaları ile Genel Sekreterin değerlendirmelerine yer verilmiştir. İkinci rapor Haziran 2008 – Nisan 2009 arasını içermekte ve batılı ülkelerde gözlenen çok sayıda İslamofobi örneği sıralanmaktadır. Raporda İTT'nin normatif çerçeveye dayanarak, açık zihinle çalışarak çözümler üretmeye istekli olduğu vurgulanmıştır. İslamofobi Gözlemevi'nin üçüncü raporu Mayıs - 2009 – Nisan 2010 döneminde ABD ve Avrupa'daki İslamofobi örneklerini

¹⁸ http://www.islamicnews.org.sa/page/public/page.aspx?page_ID=1

¹⁹ <http://aa.com.tr/tr/dunya/ibraf-itt-ulkeleri-yayin-organlarini-tek-catida-toplayacak/759302>

²⁰ <http://www.byegm.gov.tr/turkce/faaliyet/islamin-dogru-yuzunu-paylasacak-bir-medya-gerekli/103641>

²¹ <http://www.yenisafak.com/yerel/kitle-iletisim-araclarindan-sosyal-medyaya-360308>

²² http://www.oic-oci.org/page/?p_id=182&p_ref=61&lan=en

sıralamaktadır. İslamofobi hakkında hazırlanan tespitlerin ilk sırasını medya almıştır. “Özellikle kamu politikası ve kamuoyunu şekillendiren batılı medyanın İslam ve Müslümanlarla ilgili konuları yanlış ve çarpıtılmış olarak sundukları” vurgulanarak Almanya’da yaşanan İslamofobi örnekleri sıralanmıştır. Gözlemevinin dördüncü raporu Mayıs 2010 – Nisan 2011 arasını ele almıştır. Raporda İslamofobik söylemlerin arttığına dikkat çekilerek, batıda bazı kişi, grup ya da siyasi partilerin İslami değerler konusunda kendi halklarının bilgisizliğinden yararlanarak İslamofobiye sosyal alanda yaydıklarına işaret edilmiştir. İslamofobi Gözlemevi’nin hazırladığı beşinci rapor Mayıs 2011 – Eylül 2012 dönemi için olup İslam ve Müslümanlara karşı gelişen radikal aşırılıkların artarak devam ettiği kayda geçirilmiş, Müslümanlara karşı tahrik ve şiddetin yoğunlaştığına vurgu yapılmıştır, kışkırtıcığa yönelik Youtube’da yayınlanan bazı filmlerden örnekler gösterilmiştir. Danimarka’da Müslümanlara karşı yöneltilen ırkçı davranışlar ile başörtüsüne karşı sergilenen tutumlar ele alınmıştır. Ekim 2012 – Eylül 2013 tarihlerini ele alan Gözlemevi 6. dönem raporu beş bölüme ayrılmış, ilk bölüm “İslamofobi, Hoşgörüsüzlük ve Müslümanlara Karşı Ayrımcılıklar” olarak detaylandırılmıştır. Müslüman karşıtı retoriğin batıda giderek arttığı, İslamofobinin ve nefret söyleminin tam bir yükselişte olduğu yine örneklerle sıralanmıştır. İİT üyesi Türkiye’de (İstanbul) Eylül 2013’te düzenlenen Uluslararası İslamofobi Konferansı’na değinilerek Medya Formu çatısı altında Medya Danışma Komitesi kuruluşunun onaylandığı hatırlatılmıştır. Yedinci Gözlemevi Raporu Ekim 2013 Nisan 2014 tarihlerini içermektedir. Raporda İslamofobinin artık kendini farklı biçimlerde gösterdiği belirtilerek, “çeşitli ekonomik, sosyal, politik ve kültürel kaygılardan kök saldığı” görüşü üzerinde durularak, sosyal ağlarda, Facebook’taki yaygınlaşmaya dikkat çekilmiştir. Çok sayıda İslamofobi örneğinin sıralandığı raporda sivil toplum kuruluşlarının önemine vurgu yapılmıştır. Mayıs 2014 – Nisan 2015 tarihlerini içeren sekizinci dönem raporunda ise “bazı kapitalist ülkelerde İslam ve Müslümanlara yönelik artan korku” konusu ele alınmıştır. Dünyada İslamofobi belirtileri 1-ABD ve Kanada, 2-Avrupa, 3-Diğer bazı ülkeler olarak üçlü kategoriye ayrılmış ve rapor ekinde örnekler sıralanmıştır. İİT’nin İslamofobinin sebeplerinden biri olan terörizm ve aşırılığa karşı ilkelerini içeren belge ise raporun ikinci eki olarak yayınlanmıştır. Dokuzuncu rapor Mayıs 2015 – Eylül 2016 dönemi için hazırlanmıştır. Yine ABD ve Avrupa’daki İslamofobi örnekleri sıralanıp üye ülkelerin ulusal ve uluslararası alanda acil eyleme geçmesi konusunda çağrı yapılmıştır. Sonuncu rapor Ekim 2016 – Mayıs 2017’yi içeren 10. döneme aittir. Raporda olumsuz trendin artışı üç faktörle birlikte ele alınmıştır. Bunlar; Donald Trump’ın zaferi, Avrupa’da artan göçmen sayısı ve popülizmin yükselişi. Ayrıca camilere yönelik olaylar, İslam ve Müslümanlara yönelik siyasi ve sosyal kampanyalar ve hoşgörüsüzlükler sıralanmıştır. İslamofobi Gözlemevi’nin hazırladığı dönemsel raporlarda örnek olaylarla İslamofobi tek tek ve nedensellik bağlantıları ile açıklanmaya çalışılmış, ayrıca üye ülkelere tavsiyeler sıralanmıştır.

Sonuç

Yaşam iletişim üzerine tesis edilmiştir. İletişim anlam arama ya da yaşamı anlamlandırma ve açıklama çabasıdır. İnsanın doğuşundan itibaren içinde yer aldığı doğal yaşam çevresi tam bir iletişim ağı ile kaplıdır. Din ve insan ilişkisi ise temel olarak iletişime dayanmaktadır. Üç semavi dinin kitlelerle iletişimi kutsal kitaplar ve peygamberler aracılığıyla gerçekleşmiştir. İslam yeryüzündeki son semavi dindir. Dünyada 57 İslam ülkesi biraraya gelerek İİT’yi oluşturmuştur.

İİT, İslam ülkeleri arasında kurulan uluslararası bir dayanışma ve işbirliği örgütüdür. İslam ile medyayı ilişkilendiren çok güçlü referansların olduğu bir atmosfer altında İİT’nin medya yapılanmaları önem ve etkinliğini artırmaktadır. Bu yapılanmaların ana hedefi üye ülkeler arasında haber akışını yoğunlaştırmak, üye ülkelerde medya yasal altyapısı için teknik katkı sağlamak, gazetecilerin ortak kültür ve inanç çerçevesinde deneyimlerini paylaşmalarına fırsat vermek ve özgün basın etik ilkelerini belirlemek olarak sıralanabilir. Uluslararası İslam Haber Ajansı (IINA) İslam ülkeleri arasında haber alış verişini artırma çabasıdır. İslam Ülkeleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri (IBRAF) üye ülkelerdeki görsel ve işitsel yayın yapan medya organlarına yönelik olarak kurulmuştur; onların hafızası, kayıt merkezi ve destek sağlayıcısı olarak hizmet vermeyi hedeflemektedir. İİT Medya Forumu (OMF) geleneksel ve yeni medyanın tamamını

kapsayan geniş bir alanda çaba göstermektedir; gazetecileri bir araya getirmeyi ve etik değerleri oluşturmayı amaçlamaktadır. İslamofobi Gözlemevi ise hazırladığı raporlarla özellikle yeni medya mecrasında referans kaynak haline gelmiştir. 2007-2008 dönemi raporlamalarıyla dünyadan; ABD ve Avrupa’da yaşanan İslamofobi örneklerinin sıralandığı dokümanlar tarihi birer vesika olmanın yanı sıra, İİT ülkelerinin olaylara tepki geliştirmesine yönelik motivasyonlarını yükseltmektedir. İİT’deki medya yapılanmaları başta İslamofobi olmak üzere İslam ülkelerine ve İslama yönelik önyarguları gidermek için mücadele etmektedir. İİT tarafından medya yapılanmaları bağlamında yürütülen çalışmalarda, medya alanında İslami esaslar çerçevesinde ortak alan oluşturulması temel alınmakla beraber, üye olmayan ülkeler ve özellikle Batılı ülkeler nezdinde de gerekli çalışmalar yapılması stratejik olarak hedeflenmektedir. İslam’ın anlatılması ve İslamofobi mücadelesinde başat rol oynayabilecek bu yapılar geleneksel ve yeni medyada etkili süreçler ortaya koymaktadır. Ancak İİT’ye üye İslam ülkelerinin farklı siyasi ve hukuki sistemlerle yönetilmesi, farklı mezheplerin etkinliği altında olmaları nedeniyle iletişim sistemlerinde de farklı yapılar ortaya çıkarmakta, bu da inançları aynı olan üye ülkeler arasında yer yer tartışma ve çatışmalar doğurmaktadır. İİT üye ülkelerinin çoğunda iletişim altyapı kabiliyeti istisnalar hariç yeterli olmasına rağmen medya ortaklaşmaları alanında verimli bir sonuca ulaşıldığını söylemek henüz erkendir. Arap ülkeleri hariç dil birliğinin olmayışı da burada önemli faktörlerden birisidir. İİT üyesi ülkeler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar, örneğin 2017’de yaşanan Katar ve Suudi Arabistan’ın başını çektiği karşıtlık, Katar’a ait televizyon kanalı El-Cezire’nin diğer İslam ülkelerinde yayın yapmasının yasak edilmesi taleplerine neden olmuştur.

İslami küresel köyün inanç altyapısı üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel birliktelikle yaygın iletişim ağları oluşturacak veriler mevcuttur ve İİT bunu deneyimlemektedir. Özellikle İslamofobi karşısında ve bağlantılı olarak medya ve kültür emperyalizmi ile mücadelede İİT önemli bir platforma dönüşebilir. Günümüzün ağlar dünyasında İslami küresel köyün başarısından bahsedebilmek için üye ülkeler arasındaki çatışmaların, antagonizmin çözümü temel şartlardan biridir.

Kaynakça

- Akyüz, V. (2011). İslami Açından Bilgi veya Olgunun Bildirilmesi ve Açıklanması, İş Ahlakı Dergisi, 4(8), 129-140, İstanbul, İGİAD
- Avşar, B.Z. (1992). Kitle İletişim Araçları ve Terör, İstanbul, Kamer
- Aydın, M. S. (2012). Din Felsefesi, İzmir, İzmir İlahiyat Fakültesi
- Blumenfeld, W.J. (2012). Islamophobia Has No Place in the United States of America, Huffingtonpost, (http://www.huffingtonpost.com/warren-j-blumenfeld/islamophobia_b_1225226.html) (Erişim: 22.08.2017)
- Boyd-Barrett, O. (1997). International Communication and Globalization. In:Muhammadi, A. (Ed.) International Communication and Globalization, London, Sage
- Demirci, M. (2005). Kur’an’da Toplumsal Düzen, İstanbul, Ensar
- Dijk, J.V. (2016). Ağ Toplumu, Çev. Zlem Sakin, İstanbul, Kafka
- Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2010). Öteki Kuram, Ankara, ERK
- Erdoğan, İ. (1995). Uluslararası İletişim Dünyanın Çarpık Düzeni, İstanbul, Kaynak
- Fuller, G.E. (2015). İslamsız Dünya, Çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil
- Haberli, M. (2014). Sanal Din, İstanbul, Açılım
- Ishak, M.S.B.H., Solihin, S.M., (2012). Islam and Media, Asian Social Science, Voi.8, No:7, June 2012, 263-269, Kuala Lumpur
- Kasapoğlu, A. (2000). Kur’an-ı Kerim ve İletişim, İstanbul, Nursan
- Kaya, R. (1985). Kitle İletişim Sistemleri, Ankara, Teori

- Kur'an-ı Kerim, (2015). Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Ankara, DİB
- Mango, A. (2005). Türkiye'nin Terörle Savaşı, (O. Azizoğlu, Çev.), İstanbul, Doğan
- McLuhan, M. (1964). Understanding Media, New York, Mcgrawhill
- McQuail, D. (1987). Kitle İletişim Kuramı, (A. Haluk Yüksel, Çev.), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi
- Mutlu, E. (2017). İletişim Sözlüğü, Ankara, Ütopya
- Parlatır, İ. (2016). Güzel Yazılar - Oğuz'dan Bugüne, 4. Baskı, Ankara, TDK
- Şahan, R. (2014). Medya ve Kur'an Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 240-245, Cilt: XVI, Sayı: 29, (2014/1), Sakarya
- Türkmen, A. (2014). İslam İletişim Hukuku, İstanbul, Ensar
- Yiğit, H. (2013). İslam Düşüncesinde İletişim ve Basın, Malatya, Bilsam
- Yüksel, M. (2011). "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki", İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, 114-115, Sivas, Kemal İbn-i Hümmam Vakfı
- http://www.islamicnews.org.sa/page/public/page.aspx?page_ID=1 (Erişim: 15.08.2017)
- <http://aa.com.tr/tr/dunya/ibraf-ii-ulkeleri-yayin-organlarini-tek-catida-toplayacak/759302> (Erişim: 11.08.2017)
- <http://www.byegm.gov.tr/turkce/faaliyet/islamin-dogru-yuzunu-paylasacak-bir-medya-gerekli/103641> (Erişim: 18.08.2017)
- <http://www.yenisafak.com/yerel/kitle-iletisim-araclarindan-sosyal-medyaya-360308> (Erişim: 02.09.2017)
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/İslamofobi> (Erişim: 12.08.2017)
- http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/10/131029_islami_finans_analiz.shtml (Erişim: 05.03.2016)
- <http://www.oic-oci.org/docdown/?docID=6&refID=2> (Erişim: 14.08.2017)
- http://www.oic-oci.org/page/?p_id=53&p_ref=27&lan=en (Erişim: 14.08.2017)
- <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> (Erişim: 03.02.2017)
- <http://www.oic-oci.org/home/?lan=en> (Erişim: 14.08.2017)
- <http://ww1.oic-oci.org/english/conf/info/7/final.htm> (Erişim: 14.08.2017)
- http://www.oic-oci.org/topic/?t_id=10266&ref=4057&lan=en (Erişim: 25.08.2017)
- <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d137s037m1> (Erişim: 27.08.2017)
- http://www.oic-oci.org/page/?p_id=182&p_ref=61&lan=en (Erişim: 10.09.2017)

